

Režin Deforž

Ulica svile

Plavi bicikl, peti deo
(1947–1949)

S francuskog prevela
Biljana Kukoleča

 Laguna

Naslov originala

Régine Deforges

LA BICYCLETTE BLEUE TOME 5:

RUE DE LA SOIE, 1947–1949

Fam Van Dongu i Fransoi Misofu

Copyright © Librairie Arthème Fayard, 1996

Translation Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

1.

„Lea Delmas, uzimate li za muža ovde prisutnog Fransou Tavernijea?“

„Da.“

Umesto da je preplavi radost, devojka je osetila da je obuzima zabrinutost, i sve joj se zamaglilo pred očima.

Čula je dovikivanje nemačkih vojnika... Sarin ludi smeh... zvuke muzike njihovog poslednjeg tanga *Zbogom, drugovi, saputnici moji...* kao i Ernestov glas: „Če, Lea...“

A ipak je bilo malo reći da voli tog čoveka koji je stajao kraj nje. Činilo joj se da bi bez njega život bio nemoguć. Shvatila je silinu ljubavi prema njemu još tamo, u Argentini, dok je bio u braku sa Sarom, nameren da joj pomogne u poteri za nacističkim zločincima, pri čemu je prema njoj osećao samo veliku nežnost. Posle patnje koju je doživela, shvatila je da samo s njim želi da živi i sve da deli, i ni s kim drugim. Pored njega je od mlade maštovite devojke i kokete postepeno postala ljubavnica puna obzira. Ne samo što je bio sjajan ljubavnik, već je samo on mogao da ublaži njene strahove i da joj prikaže budućnost u vedrim bojama. Zašto li su je opsedale te slike krvi i mržnje?... Zašto ju je obuzeo taj strah, od koga je sva podrhtavala?... Što je u vazduhu čula tužne zvuke pesme *Zbogom, drugovi...*?

Otac Anri je iznenađeno gledao Leu: nije bilo uobičajeno da mlada tako podrhtava za vreme ceremonije venčanja. Bilo je još čudnije da bude ravnodušna i odsutna duhom, što se prekinulo

samo u jednom kratkom trenutku – kada joj je Fransoa grubo natakao burmu na prst, kao da želi da kaže: „Ti si moja!“ Njena burma je jedva skliznula na njegov prst.

Kada su izašli iz verdeleske crkve, Lea je nakratko zastala pred kipom male svete koju je toliko volela: svete Egziperans. Lepa voštana lutka sklopljenih očiju i dalje je stajala na istom mestu, nepromenjena.

„Hvala“, prošaputala joj je, dodirnuvši zaštitno staklo.

Pogled joj se sreo s mladoženjinim, i to joj je vratilo trenutno izgublenu snagu.

Pripijena uz Fransou, Lea je žmirkala na jakom suncu, koje je blistalo pred crkvenim vratima. Posle polutame u crkvi, blistavo svetlo ju je zaslepljivalo. Iako je bilo veoma vruće, skupila se mala grupa onih koji su došli da vide mladu, i Lea je zadrhtala, i pored njihovih aplauza i toplote. Fransoa se malo namrgodio i stegao je jače uz sebe. Nastavili su zajedno da hodaju, a ispod krošnji na malom trgu opet im se u mislima pojavio prizor prijatelja koje u crnim džipovima odvođe u zatvor, koje muče i ubijaju...

„Sve je to sada završeno, obećavam ti“, kazao joj je on, veoma nežno.

Bio je kraj avgusta 1947. godine i bilo je lepo vreme, koje je obećavalo izuzetno dobru berbu grožđa. I pored svih materijalnih ograničenja i teškoća, *Montijak* je, zahvaljujući Alenu Lebreu, postepeno ponovo postajao napredno imanje. Fransoaz je, s bebom u naručju, sva sijala od sreće: Pjer je dobro prihvatio sestricu, mada je pomalo žalio što beba nije bila dečak. Šarl, sin Kamij i Lorana d'Aržile, veoma je porastao. Mirno i zamišljeno dete, on je vrlo ozbiljno shvatao svoju ulogu Izabelinog kuma. Rasplakao se od radosti kada se bacio Lei u naručje: „Nećeš više nikuda ići, sada ćeš da ostaneš s nama, zar ne?“ Liza de Monplejne se polako oporavljala od sestrine smrti: skoro svakodnevno je, sitnim i sve sporijim koracima, odlazila na verdelesko groblje.

Rut je ponovo bila ona stara: troje dece u kući joj je vratilo volju za životom. Gospođa Lefevr je umrla ubrzo posle Leinog odlaska u Argentinu. Kada je Fransoaz najavila Leino venčanje sa onim koga je oduvek volela, Žan Lefevr je odlučio da otputuje iz zemlje; svoje imanje je prepustio jednom napoličaru.

Lea je na brodu *Kergelen* utvrdila da je trudna. Prebacivala je sebi što nije preduzimala mere opreza koje joj je predlagao Fransoa. U svakom slučaju, bilo je prekasno za žaljenje! Nije ni bilo važno, venčaće se nešto ranije no što su planirali. Zar njen dragi nije baš to i hteo? Svakako će se radovati predstojećoj ulozi oca... No, u tom času joj se srce skoro zaustavilo od nagle zebnje. Da li je on zbilja otac njenog deteta?... Posle Sarine smrti, Leu je spopala neka seksualna groznica, zbog koje se Fransoa zabrinuo... a iznenadila je i Ernesta. Tavernije je povremeno sretao mladoga studenta u hodnicima hotela *Plaza*, i u početku je mislio da je to običan flert, sve dok ih jednoga dana nije iznenadio u nedvosmislenoj pozi. *Devojčura!*, pomislio je dok je zatvarao vrata, skoro zabavljen celom tom situacijom. Tek posle nekoliko minuta ga je spopao pravi bes. Kada se vratio u sobu, zatekao je Leu samu i opalio joj nekoliko šamara, tako snažno da je skliznula na pod. Povukla se, dahćući, za krevet i rukama zaklonila lice, kao mala devojčica. Taj detinjasti pokret ga je smirio. Srušio se na krevet, preplavljen patnjom koja mu je do tada bila nepoznata. Znao je da mu je bila neverna; nisu ništa ni obećali jedno drugome; on je bio poslednji koji bi imao prava da joj nešto zameri. Ipak, dok je ležao na krevetu na kome je malopre... Nikada nije pomislio da može osetiti toliki bol zbog neke žene!.. Nije bilo moguće da Leu zanima to derište, vodila je s njim ljubav iz kaprica, i da bi ublažila svoje muke, a sve to nije bilo važno. Ni najmanje! Zašto je, dakle, toliko patio kada ju je ugledao u naručju drugoga?... *Ona pripada meni*, mislio je. *Ne želim da je drugi dodiruju... ja znam kakva je u ljubavi, kako se daje... ne mogu da podnesem pomisao da ona...*

Krajne potresena, Lea je u neverici gledala suze čoveka koga je volela. Opružila se kraj njega, a srce su joj razdirala razna osećanja: dugo je ležala kraj njega čuteći i osećala da joj cela duša podrhtava. Zatim ga je dohvatila za ruku, popila njegove suze, setila se nekih utešnih reči, kakve napaćeni ljubavnici govore kada ih obuzme ljubavni bol. On joj je besno uzvratio poljupce. Uronio je u nju sa željom da joj nanese bol i da je ponizi. Njeno jecanje ga je samo podstaklo i uvećalo mu bes. U ustima su osećali slani ukus krvi.

Kasnije je Lea našla načina da izmoli oprostaj. Zaspali su zagrljeni. Da li im je laknulo?...

Lea se nije srela sa svojim dragim Argentincem sve do dana odlaska iz Buenos Ajresa.

Prva Tavernijeova reakcija, kada je čuo da je Lea trudna, bila je da je uzme u naručje i poviče od radosti, ali ga njena ukočenost navede da olabavi zagrljaj. Osetio je da je i sam pobledelo pred njenim ojađenim licem.

„To, dakle, nije moje dete?“, upitao je grubo.

Bili su na zadnjoj palubi broda i Lei je kosa lepršala na vetru. U jednostavnoj belo platnenoj haljini i sandalama, bez šminke, malo zadihana, delovala je kao ljupka tinejdžerka. Ponovo ga je dirnula ta njena krhkost, sasvim prirodna. Ponovio je pitanje.

„Ne znam“, odgovorila je.

Ne zna!... Ne zna!... Spava okolo, ostane trudna, pa onda još i ne zna s kim!...

Prasnulo je u smeh, uprkos svakom očekivanju.

„Šališ se? Pa žene tako nešto uvek znaju.“

Čim je to rekao, osetio se blesavo što iznosi takvo opšte mišljenje. Zbog nečega je, ipak, bio ubeđen da je to dete njegovo. Ta pomisao mu je izmamila osmeh.

Zašto ga je gledala tako pokorno? To joj nije pristajalo: voleo je da je vidi borbenu, avanturistički nastrojenu, razdraganu,

bezbriznu, nepoverljivu, veselu pa potištenu, osećajnu i rado-snu. Više bi voleo da je briznula u plač nego što ga je gledala tako krotko.

„Ama, važno je da si ti majka. Tvoje dete je svakako pravi dar. Nije bitan otac! Eto... dobro... Smiri se!... Nemoj toliko da plačeš, razbolećeš se!“

Lea je toliko jecala da je jedva uspeo da je položi na jednu ležaljku.

Plovidba je bila mirna i prijatna, ali ih je jedna vest ipak podsetila da se za neke tragedija nastavlja: brod *Predsednik Vorfeld*, prekršten u *Egzodus*, sa četiri hiljade petsto trideset putnika, jevrejskih emigranata iz Nemačke koji su tajno putovali, zaustavile su britanske vlasti pre pristajanja u luku Haifa. Brod je vraćen do Marselja, gde su putnici odbili da se iskrcaju. Radio je javio da su se uputili natrag u Nemačku.

Te vesti su im malo pokvarile kraj putovanja. Setili su se Urija ben Zohara i Amosa Dajana, koji su došli iz zemlje u kojoj su svi Jevreji ovog sveta želeli da žive u miru. Stvarnost je pobijala taj san.

U Bordou ih niko nije čekao; Lea je želela da njen povratak bude iznenađenje, pa se nije nikome javljala. U taksiju koji ih je vozio na *Montijak* utonuli su u tišinu i sopstvene misli, zagrljeni, posmatrajući ravnice Žironda, koja je prijatno delovala u smiraj dana. Čula se dečja vika, neki veseli ženski glas, muški smeh i pseći lavež. Sve je bilo skladno i kako treba. Ništa više nije podsećalo na ratni kaos. Kuća je bila na svome mestu, onakva kakvu je Lea oduvek znala, i delovala je umirujuće na sve koji pređu preko praga. Kao i prilikom svakog povratka, osećala je kao da će odjednom ugledati majku, ali se umesto nje pojavila Fransoaz. Za trenutak je nepomično zastala, otvorenih usta, a zatim povikala:

„Lea!...“

Dan posle dolaska, Franosa Tavernije je već morao da se zaputi u Pariz, jer je dobio poziv iz Ke d'Orseja. Prepustio je da Fransoaz i Alen pripreme njihovo venčanje.

* * *

Prvih dana na *Montijaku* Lea je ponovo uživala u svojoj kući, isto tako dobro sređenoj kao i u ono vreme kad ju je vodila njena majka. Vinogradi, polja i šume bili su se oporavili i dobro su izgledali, zahvaljujući Alenovom trudu. Nije imao mnogo izbora: potreba za obrađivanjem imanja nametala je odricanje od različitih sopstvenih potreba. Nemački zarobljenici, koji su posle rata pomagali na imanju, vratili su se kućama i na raspolaganju je bilo malo radne snage. Ipak je izgledalo da će berba biti izuzetno dobra.

„Ima nečega dobrog u ovoj zemlji!“, uzvikivao je Alen sedeći na zidiću terase i posmatrajući vinograde.

Predsednik vlade Ramadije radiom je uputio apel svim poljoprivrednicima da isporuče deo prinosa žita, i tako pomognu oporavak zemlje i obezbede Francuzima hleb. Dnevna racionirana količina hleba bila je pala na dvesta grama po čoveku, i nikada nije bila manja. Širile su se slutnje da će deca i starci skapavati od gladi. Većina namirnica bila je obuhvaćena racioniranom podelom, a svakodnevno su izbijali novi štrajkovi, u vladi nije više bilo ministara komunista, De Gol je oformio Nacionalnu skupštinu, Vensan Oriol je izabran za predsednika Republike, Masi, jedan od Sarinih mučitelja, osuđen je zbog rada za Gestapo u Aveniji Anrija Martena 101... Mnogima prisustvo američkih vojnika u Francuskoj nije bilo mnogo draže od prisustva Nemaca, jedinstvo pripadnika pokreta otpora se raspalo, na Madagaskaru i u Indokini francusku vojsku su napadali, i izbijali su sukobi i pokolji stanovnika, odnosi između Sovjetskog Saveza i SAD bili su na ivici prekida, francusku vladu su optuživali da se prodala Vašingtonu, pričalo se o „gvozdenoj zavesi“ i o hladnom ratu. I vreme je pomahnitalo: posle veoma hladne zime, s temperaturama od minus trideset stepeni u Val d'Izeru i minus jedanaest u Parizu, nastale su vrućine, pa je drugog juna u Parizu bilo trideset i tri stepena u hladu, a dvadeset i osmog jula čitavih četrdeset.

2.

Fransoa Tavernije je prešao krupnim, razdražljivim koracima preko trga ispred Burbonske palate. Kipeo je od besa. Njegov razgovor sa Žoržom Bidoom bio je veoma buran. Ministar spoljnih poslova mu je dugo držao pridiku o njegovom ponašanju i zloupotrebi položaja u Argentini. U šta se on to umešao? Zar nije mogao prepustiti jevrejskim teroristima da se obračunavaju sa izbeglim nacistima?

„Zar nisu, za vreme rata, i pripadnike francuskog pokreta otpora nazivali teroristima?“, mirno je odgovorio.

„Nemojte sada sve da pobrkate!“, suvo ga preseče ministar. „Rat s Nemačkom je okončan i treba da mislimo na obnovu i jedinstvo naših zemalja, koje ne treba da narušavaju kavgadžije poput vas.“

Tavernije je ustao, bled.

„Gospodine ministre, u Argentinu sam otišao po zapovesti generala De Gola...“

„General De Gol više nema veze sa spoljnim poslovima. Možda nam je žao zbog toga, ali je tako. Niste išli u Karijer, čini mi se?“

„Nisam, gospodine ministre, i ne nameravam.“

„Pa, to je baš dobro. Gospodine Tavernije, vraćam vam vašu slobodu.“

Kakav gadan mali dripac!, pomislio je, zalupivši vrata za sobom.

Posle polutame u ministrovnoj kancelariji, vreline ulice mu je prosto opržila lice. Nigde u kraju nije bilo nikakvog kafea na vidiku! Možda će onaj u Burbonskoj palati biti otvoren?

„Pripazite malo!... O, Tavernije!... Mislio sam da ste u Južnoj Americi... Baš se radujem što smo se sreli.“

Zanesen u svoje gnevne misli, nije ni primetio da je naleteo na dvojicu ljudi koji su vodili živ razgovor.

„Lemberg!... Oprostite... Gospodine ministre!“

„Nema potrebe da me tako oslovljavate. Koliko se vremena nismo videli?“

„Od 1942. godine, u Lisabonu.“

„Da, sećam se, kada mi je ona lepa plavuša, koja se predstavila kao engleska novinarka, neprestano govorila: 'Znam dobro da ste vi Pjer Mendes Frans...'“

„Dobro ste se tada izvukli. Mnogi naši nisu bili te sreće...“

„Nažalost!... Kuda ste vi pošli tako namргоđeni?“

„Izašao sam iz Ke d'Orseja.“

„Pa da, vidim! Mora biti da Bido nije baš imao razumevanja za vaše ponašanje u Argentini... Čuo sam za vašu ženu... Primate moje saučešće... O, oprostite, vi se i ne poznajete, bar ja tako mislim. Senteni, ovo je Fransoa Tavernije, sjajan borac pokreta otpora i hrabar čovek, koji je obavio mnoge osetljive zadatke za francusku vladu. Tavernije, predstavljam vam Žana Sentenija, republičkog komesara za Tonkin i Severni Vijetnam.“

„Čovek koji je 6. marta sklopio sporazum sa Ho Ši Minom?“, začudio se Fransoa, stežući mu ruku.

Podrhtavanje Sentenijeve ruke kao da je govorilo: „Šta tu još može da se kaže?“

Tavernije je nastavio:

„Koliko mi je poznata situacija u Indokini, to je bilo jedino što se u tom času moglo učiniti...“

„Gospodo, oprostite, zaboravio sam na važan sastanak. Napuštam vas. Porazgovarajte na miru, mislim da ćete se složiti. Tavernije, nemojte propustiti da me pozovete ovih dana.“

Posle srdačnog rukovanja, Mendes Frans se udaljio, grabeći žurnim koracima, po vrućini.

„Da odemo negde na piće?“, upita Fransoa i pokaza na praznu terasu jednog kafea.

„Što da ne?“

U nadi da će naći malo hladovine, ušli su u mali kafe, gde je dremala kasirka u društvu dvojice konobara. Jedan od njih im je prišao, vukući noge.

„Šta gospoda žele?“

„Kriglu hladnog piva“, kazali su uglas.

Ta podudarnost ih je navela da se nasmeju. Tavernije je dao znak konobaru da im donese pivo.

U tišini su posmatrali kako pena polako klizi niz zidove krigli. Otpili su po gutljaj. Delovali su kao dvojica starih prijatelja koji se redovno nalaze i nemaju jedan drugome ništa naročito da kažu, ali vole da zajedno pijuckaju svoje omiljeno piće.

„Drugacije ste se zvali kada sam vas upoznao u Normandiji, na sastanku grupe koja je pripadala mreži 'Alijansa'. Bili ste oženjeni pravom lepoticom.“

„Promenio sam ime, a žena me je napustila.“

To je kazao tonom koji je isključivao svaki dalji razgovor o tome.

„Kada ste poslednji put bili u Indokini?“, upitao je Žan Senteni.

„Nešto malo pre rata, u januaru ili februaru 1939. godine. Jednu od naših fabrika bila je napala banda kradljivaca, pa je bilo i mrtvih. Ostao sam dva meseca da bih sve to doveo u red.“

„Jeste li posećivali neke Vijetnamce?“

„Da, naš je direktor oženjen Vijetnamkom iz stare plemenite porodice. Njegov sin i ja smo provodili dosta vremena s ribarima iz zaliva Ha Long, za vreme raspusta. Taj najstariji sin je mojih godina i bio mi je najbolji drug; školovao se u Lionu, u istoj školi u koju sam i ja išao.“

„Je li mu bilo teško što je mešanac?“

„Tamo? Pa svako ko bi to pomenuo, gadno bi se proveo. On je sjajno spojio naše dve kulture: unuk je mandarina iz Hanoja, kao i jednog od najuspešnijih poslovnih ljudi iz Liona. Zahvaljujući njemu, upućen sam u razvoj tamošnje situacije, koja nije baš vesela...”

„Kakve su mu političke pozicije?”

„Zalaže se za nezavisnost svoje zemlje.”

„Je li komunista?”

„Nije, barem za sada.”

„Šta ste time hteli da kažete?”

„Ne obraćajte pažnju na tu primedbu. To je samo moj lični utisak. Prošlo je već sedam godina!... Stav Francuske, posle konferencije u Fontenblou, neuspeh Ramadijeovih poslanika i saradnika generala Leklerka i Morisa Mutea, sve to loše deluje na budući razvoj događaja. Pogledajte samo Indiju, Pakistan... i ne zaboravite da smo u Indokini već izgubili obraz, ne samo posle poraza 1940. godine i japanske okupacije tog poluostrva, već i zbog bezrazložne smene admirala Dekua.”

„Izgleda da ste u toku s događajima u Indokini i da imate bolji uvid u tamošnju situaciju od većine Francuza koji tamo posluju“, primetio je Žan Senteni, koji je za vreme razgovora pažljivo proučavao Tavernijeja.

„Pa, meni je uvek bilo teško da se složim sa stavom većine“, odgovorio je smejući se. „No tačno je da sam zbilja dobro obavešten o svemu što se događa i u Sajgonu i u Hanoju. Pre rata smo imali plantaže svilenih buba i fabrike svile u Tonkinu. I pored svih poteškoća, i japanske okupacije, radnici su nastavili s radom.”

„Kako se zove taj vaš direktor u Hanoju? Možda ga znam?”

„Marsijal Rivijer.”

„Zbilja ga znam: simpatičan čovek, koji poštuje Vijetnamce. Sreo sam ga dva puta u društvu nekog starog učenjaka, koji je sjajno govorio francuski, profesora Le Dang Doana...”

„To mu je tast.”

Fransoa Tavernije je zapazio da je pominjanje imena Marsijala Rivijera delovalo na Žana Sentenija: sada je već mogao stvoriti neko mišljenje o svom sagovorniku.

„Oprostite što vas ovoliko zapitkujem, ali sam radoznao u vezi sa svime što se tamo dešava. I pored skorašnjih krvavih događaja, ubeđen sam da još postoje neke mogućnosti da se u toj zemlji održi mir.”

„Bez obzira na propast Leklerkove misije, kao i Muteove, prošlog januara?”

„Došlo je do neslaganja na najvišem nivou i, kada se ne bih plašio da ne preteram, kazao bih da ipak mislim da ta zemlja ima šanse za mir. U Parizu, kao i u Sajgonu i Hanoju, prevlađuju najcrnji pogledi na situaciju. Ako naše vlasti žele da očuvaju svoje carstvo, Francuska mora znati kako da se postavi da bi to postigla.”

„Sačuvati carstvo... Kakva iluzija! Carstvo je već izgubljeno, a greške francuskih vođa u Indokini i na Madagaskaru, kao i u Magrebu, samo će ubrzati razvoj događaja. Šta se može učiniti protiv naroda koji se bori za svoju nezavisnost?”

„Da su poštovali prethodne sporazume, sklopljene sa Ho Ši Minom, mogli su sačekati pravi čas da vijetnamski narod dobije željenu slobodu...”

„Sačekati pravi čas?”, podrugivao se Tavernije. „Taj pravi čas dođe uvek prekasno, kada narod žudi za slobodom.”

„Ne žudi baš ceo vijetnamski narod za tom slobodom, neki bi i dalje voleli da Francuzi ostanu...”

„A koliko godina uopšte imaju ti koji žele francusko prisustvo? Jesu li to mladi? To bi me začudilo. Da li su to radnici i seljaci? Oni će poslušati jače od sebe, koji će im reći šta da čine. Ili su to sitni posednici, pomalo 'pobeleti' u godinama kolonizacije, kojima je to razdoblje išlo naruku, funkcioneri, trgovci koji menjaju novac i prodaju opijum i koji i dalje žele francusko prisustvo u Indokini jer bi im svaka promena mogla doneti gubitak?”

„Pa vi mi to držite pravi komunistički govor!“

„Ne, već samo razborito razmišljam. Jeste li videli članak Kloda Burdea u časopisu *Komba*, ili članak Leona Bluma u jučerašnjem broju novina *Populer*?“

„Nisam.“

„Sačuvao sam Blumov članak.“

Tavernije je iz džepa izvukao presavijene novine i pružio ih Senteniju.

„Pročitajte!“

Da, to treba najzad okončati. Da, sada se zbilja i može okončati, kada su „mir i red“ ponovo, dobrim delom, uvedeni u Indokinu, a to je i bio jedini uslov. Da, treba uspostaviti odnose između dva naroda, a ne između pobednika i poraženog. Da, treba to učiniti, ne pogleda uperenog ka prošlosti, gledajući u budućnost, koja će uključiti saradnju ta dva naroda u Francuskoj uniji. Da, treba prihvatiti prave i kvalifikovane predstavnike vijetnamskog naroda, ko god oni bili, isključujući svako preterivanje i lične uticaje. Da, ma šta se pričalo, Ho Ši Min nije umro, već je vrlo živahan (s njim je razgovarao gospodin Pol Mis, što sam saznao pre nekoliko dana, preko zvaničnih kanala), on je i dalje legitimni predstavnik vijetnamskog naroda i... baš u ovom času nam daje prave i opipljive dokaze svoje mudrosti, rodoljublja i požrtvovanja. Nazire se tračak svetla nad Indokinom. Treba učiniti sve da se to svetlo pretvori u zoru, a zatim i u dan.

„Slažem se s Blumom, ali se pitam nije li možda već prekasno za to. Svakoga dana Vijetnamci su sve odlučniji da istraju u onome što smatraju pravednom borbom za nezavisnost, a ja mislim da je stav francuske vlade – koja s jedne strane podstiče dolazak na vlast Bao Daa, a s druge odbija da pregovara s vijet-

minovcima, koji se bore za otcepljenje – prilično loš put da se postigne sporazum.“

„Možda bi se, ipak, isplatilo pokušati to još jednom.“

Senteni je posmatrao sagovornika pomalo sanjaločki.

„Mnogo je misija poslato“, kazao je muklo, kao da priča sam sa sobom.

Za trenutak su utonuli u ćutanje.

Fransoa Tavernije je iskapio pivo i posmatrao kako njegov poznanik iscrtava mokre krugove dnom krigele po mermernoj ploči stola. Kod tog lepog i elegantnog čoveka, koji se svakako dopadao ženama, bilo je nečega tužnog, kao da mu se neki san nije ostvario. Setio se refrena jedne pesmice i osmehnuo se.

„Što se osmehujete?“, pitao je Žan Senteni, pomalo napadno.

„Ne treba srušiti snove...“, pevušio je Fransoa umesto odgovora.

Senteni se neprimetno namrštio.

„Imate lep glas“, kazao je posle kratke ćutnje. „Zanima li vas muzika?“

„Pomalo sviram klavir i idem povremeno na koncerte. Slabost su mi takozvane popularne šansone... Veoma volim Šarla Trenea i Edit Pjaf. A vi?“

Senteni je odgovorio zviždukanjem pesme Morisa Ševalijeja *U Menilmontenu*.

„Veoma dobro zviždite.“

„Tako mi kažu. Davno pre rata sam svirao trombon i bio u orkestru Reja Venture. Vežbali smo u kući mojih roditelja. Bili smo vrlo mladi!“

„Zar vam nije čudno da dvojica muškaraca u našem položaju, čovek kao vi, koji je vodio minhenske pregovore, i ja, koga je Bido upravo otpustio, sedimo i pričamo o pesmicama?... To mi se baš sviđa. Vratću se svojim poslovima, srediću se, zaboraviću naciste i njihove gonioce, posvetiću se ženi koju volim. Konobaru, molim vas da nam donesete još jednu turu!“

„Mislim da će vam biti teško da to učinite. Pokret otpora i naša veza s De Golom obojicu su nas trajno obeležili. Nagađam da vaš boravak u Argentini nije baš ličio na odmor. Moji boravci u Indokini, posle 1945. godine, otvorili su mi oči za veliki broj tamošnjih teškoća, a naročito za pitanje kolonijalizma. Mislim da ljudi kao vi i ja još mogu koristiti ovoj zemlji...”

„Svakako, ali su nas gurnuli u stranu!”

„Možda im odgovara da nas nema u blizini.”

„Šta hoćete da kažete?”

Senteni je dugo ćutao i vrteo kriglu u rukama.

„Da li biste hteli da večeramo zajedno?”, pitao je posle nekog vremena.

„Vrlo rado. Kuda želite da idemo?”

„U kafanu *Ami Luj*, znate li gde je?”

„Zar još postoji? Za vreme rata to je bilo omiljeno mesto nemačkih oficira. Govorili su da je tako... *typisch französisch*.”

„Vlasnik je nekoliko meseci posle oslobođenja imao malo nepritika, ali su intervenisali ljudi s visokih položaja, koji su bili stalne mušterije, i brojni ljubitelji njegove kuhinje. Odgovara li vam da odemo tamo?”

„Sasvim mi odgovara. Kad želite da se nađemo?”

„Oko pola devet.”

„Odlično. Videćemo se tamo u pola devet.”

3.

U čuvenoj kafani se od ratnih dana ništa nije promenilo: svetlo je bilo prigušeno, peć na čvrsto gorivo bila je tu, piljevina posuta po podu, stolice od svetlog drveta su vremenom potamnele, stolnjaci su bili besprekorno čisti, konobari kao iz nekog drugog vremena. Jedan od njih, svakako već blizu penzije, žurno je prišao čim je video da stiže Fransoa.

„Gospodine Tavernije! Pravo je zadovoljstvo opet vas videti!... Koliko juče sam pričao o vama s kolegom: 'On je od onih koji nam više neće doći.' Baš se radujem što sam se prevario!”

„Tako je, Morise, smrt me nije htela, moraće još malo da sačeka.”

„Neka čeka što duže, gospodine Tavernije. Gazda će se baš obradovati. On se uopšte nije promenio, znate: mrgodan i zakeralo, ali dobrog srca... Jesam li se prevario ili nisam video rezervaciju na vaše ime?”

„Niste se prevarili. Došao sam s gospodinom Sentenijem.”

Ubrzo se pojavio čovek sa zaokrugljenim trbuhom i velikom belom keceljom, lica rumenog od kuhinjske toplote, noseći u jednoj ruci bocu šampanjca, a u drugoj dve čaše.

„Da je iznenađenje, jeste, i to lepo, što vas opet vidimo ovde, gospodine Tavernije! Ostalo mi je nekoliko boca vašeg omiljenog šampanjca. Popićemo ga u čast vašeg povratka.”

„Vrlo rado“, kazao je Tavernije, stežući njegovu ispruženu ruku. „Popićemo za vaš napredak!”

Podsmeh u njegovom glasu nije promakao gazdi, koji je otvorio bocu, napunio čaše, naglo iskapio svoju i vratio se u kuhinju.

Fransoa se osvrnuo: sve je delovalo isto kao i pre. Rat, restrikcije, crno tržište, oslobođenje, obračuni, sve to nije uticalo na posetioce. Jedina promena bila je u tome što se nisu više mogle videti sivozelene nemačke uniforme; zamenile su ih američke, svetlosmeđe.

Zanesen u misli, nije ni primetio da je Žan Senteni stigao.

Pijuckali su, proučavajući jelovnik. Kada su naručili, zgledali su se, ne krijući radoznalost. Tišinu je prvi prekinuo Fransoa Tavernije:

„Mislim da ovaj ljubazni poziv ne dugujem samo simpatiji koju osećate prema meni? Šta ste to želeli da mi kažete?“

Žan Senteni je i dalje ćutao; činilo se da ga muči teška nedoumica.

„Nije to lako... Možda sam se malo zaletio“, kazao je posle izvesnog oklevanja.

„Objasnite mi.“

„Ispričao sam generalu Leklerku da smo se sreli.“

„Mislio sam da je u Maroku“, kazao je Fransoa, koji nije delovao nimalo iznenađeno.

„Nije, bliži se sezona lova, pa je rešio da provede nekoliko dana kod kuće u Taji, ali je trenutno u Parizu zbog godišnjice oslobođenja. Pričao sam s njim o našem jučerašnjem razgovoru o Indokini i o vašim tamošnjim vezama. Kazao je da bi želeo da porazgovarate.“

„Mislio sam da je za njega to završena priča... kao i za vas, uostalom.“

Senteni nije odgovorio. Polako je jeo. Sa znalačkim uživanjem je iskapio vino.

„Ovaj šato lafit je odličan.“

„Jeste, ovde imaju odličan vinski podrum i veliki izbor vina iz Burgonje i Bordoa. Kada ću se, dakle, naći s Leklerkom?“

„Odmah večeras. Čeka nas u svom hotelu.“

„Znate li šta general De Gol misli o situaciji u Indokini?“

„Ne znam, nisam ga video od povratka u Francusku. Njegovo povlačenje iz vlade nameće mu da ostane suzdržan, ali znam da pažljivo prati sve što se tamo dešava.“

„Je li vas on poslao u misiju?“

„Jeste. Posle japanskog državnog udara 9. marta trebalo je da me padobranom spuste u Indokinu, da se nađem s preostalim pripadnicima pokreta otpora. Boravio sam nekoliko godina u Indokini, pa sam očuvao brojne veze s tamošnjim ljudima. Zato sam otišao iz Pariza sa novim ličnim podacima: zvanično sam uzeo ime Senteni, a neki događaji su me, dve godine kasnije, naveli da ga trajno zadržim. Sreo sam se s pukovnikom Pasi-jem, posle njegovog povlačenja iz Kaira, gde je bio šef glavne uprave specijalne službe za Alžir; on mi je saopštio da je moja destinacija promenjena i da su mi dodelili mesto komandanta baze Kuenming u Kini, odnosno da mi je poverena 'misija 5', s vezom preko luke u Kalkuti.“

„A u čemu se sastojala ta misija?“

„Trebalo je povećati broj izveštača i naći načina da istražujemo na neprijateljskoj teritoriji, naročito u Indokini, koja je još bila pod japanskom okupacijom; trebalo je obnoviti i uspostaviti nove veze s Francuzima u Tonkinu; takođe je trebalo pomagati našim zemljacima i saveznicima da se prebace u Kinu ako bi na indokineskoj teritoriji zapali u opasne situacije; takođe je trebalo pomagati saveznicima, prenoseći im obaveštenja, kao i stvaranjem komandoskih odreda, koji bi upadali na neprijateljsku teritoriju; trebalo je i slediti razvoj nacionalističkih indokineskih pokreta, pripremiti povratak Francuza u Indokinu i u međuvremenu motriti na savezničke i kineske manevre.“

„To baš i ne zvuči lako!“

„Nije bilo lako, ali me je zaokupilo. To je bio posao za mrave i pauke, a imao sam zaista sjajnu ekipu. U julu 1945. godine sam, zbog svoje misije i službe, smatrao da je neophodno da se

nakratko vratim u Pariz. Dopotovao sam 13. jula. Atmosfera je bila euforična, slušali su me rasejano kada sam pričao da će se na Dalekom istoku sve sada brzo odvijati i da će Japan ostati sam protiv savezničkih sila. Pitao sam je li Francuska spremna da se, posle japanske kapitulacije, vrati u Indokinu. Napominjao sam da će biti opozicije, na koju treba računati, zbog jačanja vijetnamskih nacionalističkih pokreta. Sva moja upozorenja su primili s dobrom dozom sumnje. U duhu većine Francuza je bilo uvreženo mišljenje da će stanovnici Indokine jedva dočekati naš povratak i da će nas prihvatiti raširenih ruku. Govorio sam da, osim jakog ekspedicionog korpusa, spremnog da odmah povрати naše ključne pozicije, treba obezbediti i podršku bar jednog od naših saveznika, ili barem njihovo nemešanje. Iz više razloga, pre svega ekonomskih, Amerikanci su mi izgledali najspremniji da nas saslušaju. Izložio sam svoje mišljenje nadležnima na najbolji mogući način; sve što sam rekao primili su prilično suzdržano, što me je učvrstilo u uverenju da je, uopšte uzevši, indokineski problem bio daleko od briga koje su morale pariske političare. Jedino je pukovnik Pasi odmah shvatio sav značaj tog pitanja i zatražio od mene da u Parizu sačekam povratak generala De Gola. No, vreme je prolazilo, i Pasi mi je uručio naređenje da se vratim na svoj položaj, i to bez odlaganja. Samo nekoliko časova pre polaska obavešten sam da su na Potsdamskoj konferenciji naši saveznici, u odsustvu Francuske, i bez konsultacija s nama, odlučili da se Indokina podeli po 16. uporedniku na dva dela. Severni deo su okupirale kineske jedinice, a južni deo Englezi. Možete zamisliti u kakvom sam se stanju vratio u Kuenming. Kad sam tamo stigao, saznao sam da su bačene atomske bombe na Hirošimu i Nagasaki. Preko dvesta hiljada mrtvih za svega nekoliko sekundi. U 'misiji 5' se radilo danju i noću. Japanska kapitulacija je objavljena 15. avgusta, a svi Francuzi iz Kuenminga su se okupili u sedištu naše 'misije 5' u želji da proslave tu vest, na koju se tako dugo nestrpljivo čekalo. No, najteži deo je tek bio pred nama.“

Dvojica muškaraca su neko vreme jela u tišini.

„U kome ste času stigli u Indokinu?“

„Početkom avgusta, pošto sam prethodno dosta razmišljao. Posle početne euforije zbog japanske kapitulacije, mojim saradnicima i meni se nametnula stvarnost: Japan je bio na izdisaju, ali njegova vojska nikada nije bila poražena; što se tiče azijskih naroda, njihova premoć nije bila ničim ugrožena, a agitatori su svuda sejali mržnju prema belcima. Trebalo je što brže vratiti Francuze u Indokinu, koristeći opšti šok zbog Hirošime i Nagasaki. Odlučio sam: Francuzi treba da stignu prvi u Hanoj. Naši sunarodnici su mesecima bili izolovani, bez ikakvog dokaza da Francuska uopšte misli na njih i da se nije odrekla svojih prava. Sve zvanične veze, kao i one tajne, bile su prekinute. Planirao sam da padobranima spustimo jednu grupu oficira dobrovoljaca, probranih među onima koji su već tamo bili i znanih kao dobri poznavaoči Tonkina. No, morao sam da odustanem od te ideje: Japanci nisu hteli da polože oružje, i svakako bi poznali i pohvatali nekadašnje oficire, koji su se borili protiv njih. Ti su ljudi već dovoljno pretrpeli, pa nisam hteo da ih izlažem takvoj opasnosti. Rešio sam da s mladim saradnicima, koje niko ne zna, odem lično u Tonkin: to su bili poručnici Luj Fošije-Manjan, Fransoa Misof, potporučnik Kazna, zadužen za naše radio-veze s bazama u Kini i Indiji, i civil Rolan Petrič, koji je sjajno poznao Tonkin, ali se nikada nije borio protiv Japana; njegova uloga je bila da uspostavi veze i nabavi sve podatke koji bi omogućili budućem francuskom predstavniku da se smesti u Hanoju. Baš sam bio naivan! Nismo imali ni aviona ni padobrana; njima su raspolagale samo američke tajne službe, odlučne da nikako ne dozvole povratak Francuske u Indokinu. Ja sam ih obavestio o svojim planovima. Najzad su odlučili da nam stave na raspolaganje jedan avion, a za uzvrat bi nekoliko njihovih oficira pošlo s nama. Major Pati iz OSS-a (Organizacija specijalnih službi) za severnu Indokinu bio je nadležan za američki deo naše misije. Naš odlazak je bio predviđen za

16. avgust, ali su ga više puta odlagali, i Amerikanci su bili sve gore volje. Bilo je očito da nikako ne žele da Francuzi prebrzo stignu u Hanoj... Neću vas zamarati burnim pregovorima koje smo vodili s njima. Najzad smo odleteli 22. avgusta, po najstrašnijem pljusu. Kiša je prestala dok smo nadletali Hanoj. Ugledali smo neke crvene cvetove, koji kao da su nam želeli dobrodošlicu. Kada smo se spustili malo niže, videli smo da su to crvene zastave sa zlatnim zvezdama. Shvatili smo da to nije doček kome smo se nadali...”

Senteni je zurio preda se, kao da ne vidi sagovornika, već leti iznad Hanoja, nad kojim trepte boje revolucije.

„Kako su vas primili?“

„Sačekali su nas Japanci i indijski zarobljenici. Uz veliku pratnju su nas sproveli u hotel *Metropol*, gde je bila okupljena većina Francuza koji su još bili na slobodi. Tačno preko puta hotela nalazilo se sedište vijetnamske vlade. Taj prvi dodir sa Indokinom, posle dugih godina odsustvovanja, potvrdio je moje najcrnje slutnje. Ulice su se crnele od sveta i bile zatrpane vijetnamskim zastavama, a gomila, koju su zadržavali Japanci, delovala je više radoznalo nego neprijateljski. Bio sam odsutan iz te zemlje punih četrnaest godina, ali mi je sve delovalo sasvim poznato, kao da sam otputovao prethodnog dana. Visoka voda bila je probila brane: ušće reke je delovalo kao ogromna laguna. Preko ulica su za drveće bili zakačeni ogromni transparenti, a na njima je pisalo, na francuskom i vijetnamskom, ali i na engleskom i kineskom: 'Vijetnam Vijetnamcima!', 'Smrt francuskom imperijalizmu!', 'Dole francuska kolonijalna vlast!' Tražio sam da me odvedu do sedišta vlade, gde sam u ime Francuske preuzeo posed. Pridružili su mi se poručnici Misof i Fošije-Manjan, kao i potporučnik Kazna, koji su se tog istog jutra spustili padobranima. Raspravljali smo o tome šta da radimo, dok nam je osoblje u dvorcu posluživalo večeru. Kazna je radiom pozvao naše saveznike iz Kuenminga i iz Kalkute. No, ja vas očito gnjavim uspomenu starog borca...”

„Ne, ni najmanje. Preživeli ste zanimljive dane, mnogo uzbudljivije od mog boravka u Argentini. Kada ste prvi put sreli Ho Ši Mina?“

„Prvo sam sreo Ngo Gujen Đapa, koji je bio ministar unutrašnjih poslova, i Dong Duk Hjena, ministra za obrazovanje. Đap mi je saopštio da je njega nova vlada izabrala da se prvi sretne s predstavnikom privremene vlade Republike Francuske. Kazao je da se nada kako ćemo tesno sarađivati, i da je spreman prihvatiti savete i naloge. Sve je to izrekao veoma srdačno, kao što i treba prilikom prvog susreta, barem u Aziji. Saglasili smo se da je najvažnije brzo ponovo uvesti red. Dogovorili smo se da ćemo se ponovo što pre sresti. Razgovor se završio ugodno, kao što je i počeo. Nisam ni slutio da će Đap, koga sam tada prvi put video, za svega nekoliko meseci postati naš najgori neprijatelj.“

„Kakav je to čovek bio?“

„Izuzetno inteligentan, veoma jakog karaktera, grub, niskog rasta ali snažan, doktor prava i profesor istorije i geografije, postao je naš najodlučniji protivnik. Posle tog prvog susreta, nas dvojica smo se sretali u još mnogo prilika.“

„Jeste li bili u Hanoju prilikom Ho Ši Minove objave nezavisnosti?“

„Jesam. Izbrojao sam nekoliko stotina hiljada učesnika u toj proslavi 2. septembra. Red na tim manifestacijama bio je zapanjujući. Nije bilo neprijateljskih povika protiv Francuske. Nasuprot tome, odnosi s našim američkim prijateljima su bili sve gori. Predstavnici SAD su igrali ulogu antikolonijalista, pa su se povezali s nacionalistički nastrojenim Vijetnamcima, ne shvatajući da podržavaju antibelačku politiku Japanaca i time pripremaju tlo za još veću opasnost: azijski komunizam. Naša je situacija postajala nepodnošljiva, posluga je iščezla, a namirnica nije bilo. Japanci, Amerikanci i Vijetnamci su, svi zajedno, nastojali da nas oteraju iz palate vlade. Slao sam telegram za telegramom u Kalkutu, zahtevajući da mi pošalju zvanično

naređenje da ostanem u palati vlade sve do dolaska zvaničnih francuskih predstavnika. Odgovor nikako nije stizao. Najzad sam 10. septembra izašao iz palate i ostavio je u rukama Kineza. Smestili smo se u maloj kući, na kraju Ulice Belije. Na dan 8. septembra saznali smo da je francuska vlada imenovala admiral D'Arženlijea za visokog komesara Francuske u Indokini. Situacija je iz časa u čas postajala sve dramatičnija i otputovao sam u Čandanagor da se sretnem sa admiralom i da mu objasnim situaciju. Saopštio sam mu svoju želju da me u Hanoju odmeni zvanično postavljeni francuski funkcioner. No admiral nije shvatio moju molbu na pravi način, već mi je naložio da se vratim u Hanoj i nastavim da obavljam svoju dužnost. Kada sam izlazio iz njegovog ureda, sreo sam nekog oficira, koji mi je preprečio put, i kazao: 'Gle, pa to je taj Senteni! Drago mi je što sam vas upoznao. Izgleda da nameravate da se povučete i ostavite nas u potpunom škripcu. To ne odgovara onome što sam čuo o vama!' To je bio Leklerk. Tako sam se ipak vratio u Hanoj, i to sa zvanjem republičkog komesara za Tonkin i Severni Vijetnam.

Sa Ho Ši Minom sam se prvi put sreo 15. oktobra 1945. godine. Na prvi pogled nije delovao kao neko poseban; bio je srednjeg rasta, prilično vitak, s retkom bradicom i visokim čelom, koji su mu davali izgled intelektualca, te nije ličio na ratnog komandanta. No, najveći utisak na mene su ostavile njegove živahne oči, koje su plamtele neobičnim žarom; čitava njegova energija bila je u tom pogledu. U narednih šest meseci nas dvojica smo se sreli u više navrata; njega je najčešće pratio Đap, a mene Leon Pinjon. Vodili smo osetljive rasprave: trebalo ga je ubediti da prihvati povratak francuskih trupa u Tonkin, dok bi se kineske trupe povukle. Kao što vidite, situacija nije bila jednostavna. Da bi sve bilo još gore, zavladała je strašna glad. Prva berba pirinča bila je veoma slaba, a drugu je uništila poplava. Svakoga dana su sakupljali po ulicama umrle od gladi. Ni mi nismo bili pošteđeni i morali smo da prihvatimo

mo da uzimamo vojne obroke od Amerikanaca. Veliku brigu nam je zadavao i povratak žena i dece Francuza u domovinu, jer je njihova sudbina bila sve neizvesnija. Da vam objasnim situaciju: od 1. do 31. januara 1946. godine bilo je zabeleženo sto četrdeset i pet zločina, i to sledećih: šest ubistava, dvanaest pokušaja trovanja, četrnaest primera oružane pljačke, otmice i napadi, koje su izvršili Kinezi ili Amerikanci. Najkraće rečeno, Francuzima niko nije mogao jamčiti bezbednost.

Najzad sam 6. marta, u prisustvu Salana, Luja Kaputa, mojih najbližih saradnika, Rolana Saduna i Leona Pinjona, s Ho Ši Minom potpisao taj čuveni sporazum, zbog koga su nam ubrzo prebacivali, i meni i njemu. Već 18. marta je general Leklerk s vojskom pobednički ušao u Hanoj. Iste večeri sam ga odveo Ho Ši Minu. Izgledalo je da su se svideli jedan drugome, i te smo večeri pili u čast francusko-vijetnamskog prijateljstva, dok su oko nas sevali blicevi. Nastavak priče znate..."

„Nešto slatko, gospodo?“

Obojica naglo podigoše poglede prema konobaru, čija ih je upadica istog trena vratila u Pariz.

„Ne, hvala, ja bih kafu i cigaru“, kazao je Tavernije. „A vi?“

„I ja bih to isto.“

„Gle, eno Arleti i celog onog finog društva.“

U sali je zavladao veseli žagor. Dva-tri gosta su se čak pridigla da bolje vide s kim je došla poznata glumica. Patuljasti Pjeral je bio u društvu dve lepe žene, dok su se Marsel Karne i Žak Prever rukovali s vlasnikom.

„Žane!“

Jedna od te dve žene zaputila se ka njima i pozdravila Sentenija. Obojica ustadoše.

„Jeste li se odavno vratili? Što se niste javili?“

„Nisam bio u mogućnosti da to učinim.“

„Lažljivče!“, nasmejala se ona veselo. „Predstavite me prijatelju.“

„Gospodin Fransoa Tavernije, gospođica Martin Karol.“